

Právní úprava statusu osob se zvláštními potřebami v azylových směrních EU

(Abstrakt)

Žadatelé o mezinárodní ochranu a uznání uprchlíci patří s ohledem na jejich status k nejzranitelnějším osobám na světě. Mezi nimi se navíc vyskytují zvláštní skupiny se specifickými problémy, riziky a potřebami, které se díky těmto charakteristikám stávají ještě zranitelnějšími. Právě těmto skupinám označovaným jako osoby se zvláštními potřebami („OZP“) je poskytována v rámci Společného evropského azylového systému („SEAS“) zvláštní ochrana. Její páteří jsou tři legislativní nástroje společně označované jako azylové směrnice – recepční směrnice, kvalifikační směrnice a procedurální směrnice z let 2003 až 2005.

V probíhající diskusi o novelách azylových směrnic a budoucím vývoji celého systému SEAS se hojně diskutuje i o právním postavení osob se zvláštními potřebami. Diplomová práce *„Právní úprava statusu osob se zvláštními potřebami v azylových směrních EU“* je příspěvkem do této zcela zásadní diskuze o budoucnosti evropského azylové *acquis* v oblasti právního postavení OZP. Předkládaná práce je analýzou evropské i navazující vnitrostátní právní úpravy v oblasti zacházení s touto skupinou žadatelů o mezinárodní ochranu tak, jak je vymezena v čl. 17 odst. 1 recepční směrnice. Na základě provedené analýzy práce vymezuje základní charakteristiky právní úpravy statusu OZP a identifikuje její hlavní nedostatky – a to jak v rovině právně-teoretické, tak faktické.

Základem ochrany OZP je recepční směrnice, která jako jediná z azylových směrnic vymezuje pojem „osoby se zvláštními potřebami“ demonstrativním výčtem zranitelných osob, do kterého řadí například nezletilé osoby, invalidní osoby, staré osoby, těhotné ženy či osoby, které byly podrobeny mučení nebo jiným formám násilí. Recepční směrnice dále obsahuje obecný požadavek na zohlednění zvláštních potřeb OZP v oblasti materiální podmínek a zdravotní péče. V oblasti materiálních podmínek Česká republika transponovala do zákona o azylu téměř totožný požadavek, a v této oblasti tak byly identifikovaný spíše faktické nedostatky. Mezi ně se řadí skutečnost, že vybavenost a kvalita služeb se v jednotlivých azylových střediscích zásadně liší a konkrétní životní úroveň OZP se tak odvíjí od toho, do jakého zařízení jsou umístěny. Zcela zásadní nedostatek právní úpravy i praxe představuje skutečnost, že ani v jednom z azylových zařízení nedochází k systematické identifikaci osob spadajících do skupiny OZP a žádný právní předpis takovou povinnost ani explicitně

nestanovuje. Řádná identifikace OZP přitom představuje nezbytný předpoklad pro poskytnutí odpovídajících materiálních podmínek a zdravotní péče, tak jak to požaduje recepční směrnice.

Kvalifikační směrnice se problematikou OZP zabývá především v souvislosti s vymezením obsahu mezinárodní ochrany, tedy především ve vztahu k osobám, kterým již některá z forem mezinárodní ochrany byla udělena. Pokud jde o OZP, které o mezinárodní ochranu teprve požádali, kvalifikační směrnice ukládá členským státům povinnost postupovat při posuzování žádostí o mezinárodní ochranu jednotlivě a zohlednit přitom osobní situaci každého žadatele, včetně jeho zranitelnosti. Uvedený požadavek ČR nicméně netransponovala a v tomto směru se tak lze odvolávat pouze na judikaturu Nejvyššího správního soudu.

Obdobně jako kvalifikační směrnice procedurální směrnice nepoužívá pojem „osoba se zvláštními potřebami“ a neobsahuje ani žádné ustanovení, jež by bylo této skupině speciálně určeno. Na druhou stranu i v rámci obecných ustanovení lze identifikovat určité standardy, které se ve zvýšené míře týkají OZP. Konkrétně jde o možnost upuštění od provedení osobního pohovoru v případě nezpůsobilosti žadatele jej absolvovat a požadavky na vedení takového pohovoru. ČR uvedené standardy transponovala pouze formálním způsobem a jejich skutečný dopad na způsob vedení pohovoru s OZP je velmi malý. Kvalita vedení pohovoru a míra zohlednění zvláštních potřeb OZP se tak v praxi odvíjí od konkrétních schopností osoby, která pohovor provádí.

Diplomová práce *„Právní úprava statusu osob se zvláštními potřebami v azylových směrnicích EU“* potvrzuje, že právní postavení OZP v azylových směrnicích je možné chápat pouze v kontextu transpozice dotčených ustanovení do konkrétního právního řádu a následné aplikační praxe. S ohledem na uvedené závěry je pak zřejmé, že k dosažení vyšší míry ochrany žadatelů o MO spadajících do skupiny OZP tak, jak to vyžaduje koncepce druhé fáze systému SEAS, bude nutné v probíhajících debatách dále hovořit o zpřesnění a vyjasnění právní úpravy, ale i o rozšíření stávajícího stupně poskytované ochrany.